

ЗАКОНОДАВЧІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ БОРТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В ІТАЛІЇ

В Італії створено доволі чітке і солідне законодавче підґрунтя для боротьби з організованою злочинністю, яке охоплює систему кримінально-правових, кримінально-процесуальних, адміністративних засобів.

В італійському законодавстві відсутнє визначення поняття «організована злочинність». Однак існують законодавчі норми, котрі визначають різні організаційні форми «злочинних об'єднань», а також злочинну поведінку, тим чи іншим чином пов'язану з діяльністю кримінальних організацій, які складають основу феномену «організована злочинність». У рамках італійської організованої злочинності відокремлюють специфічні злочинні організації мафіозного типу: Коза Ностру, Ндрагетту, Каморру, Сакра Корону Юніту.

Серед головних нормативних актів, на основі яких здійснюється боротьба з організованою злочинністю, слід назвати наступні: Закон від 2 грудня 1956 року № 1423 «Про превентивні заходи по відношенню до осіб, небезпечних для безпеки і суспільної моралі», Закон від 31 травня 1965 р. № 575 «Про заходи проти мафії», Закон від 13 вересня 1982 р. № 646 «Про заходи майнового припинення. Заснування парламентської комісії з боротьби з мафією» (Закон Роньйоні – Ла Торре), Закон від 7 березня 1996 року № 109 «Приписи у сфері управління арештованим і конфіскованим майном»¹.

Взагалі, за період з 1982 по 1992 рр. в Італії було прийнято 114 законів, тим чи іншим чином пов'язаних із боротьбою з організованою злочинністю².

---

¹ Лунев В.В. Опыт борьбы с организованной и коррупционной преступностью в Италии // Организованная преступность, терроризм и коррупция. Криминологический ежеквартальный альманах. – Вып. 1. – М.: Юристъ, 2003. – С. 86-87.

² Santino U. The laws regarding organized crime in Italy // <http://www.centroimpastato.it/otherlang/mcdonald.php3>

Згідно з Законом № 575 (з доповненнями 1982 р.), до осіб, що підозрюються у належності до організованої злочинності, можуть бути застосовані як заходи, передбачені Законом № 1423, так і нові заходи, а саме: розслідування майнового та фінансового стану. Його метою є встановлення джерел отримання доходів. Таке розслідування може проводитись також відносно дружини (чоловіка), дітей, всіх осіб, хто останні 5 років проживав з даною особою.

Якщо у ході такої перевірки буде виявлено невідповідність між легальними доходами та витратами, суд має право винести рішення про конфіскацію всіх грошових коштів та іншого майна, отриманих в результаті протиправної діяльності³.

Законом № 646 було засновано парламентську комісію з проблем боротьби з організованою злочинністю, завданнями якої є:

1) аналіз ефективності відповідного законодавства та інформування парламенту з цього питання;

2) аналіз діяльності державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, розробка проектів законів для покращення даної діяльності;

3) підготовка щорічних або по мірі необхідності звітів для парламенту⁴.

В Італії також вперше серед європейських країн у кримінальному законодавстві було визначено поняття організованої злочинної асоціації. У 1965 р. введено в дію ст. 416 КК Італії, якою криміналізовано участь в угрупованні, створеному для вчинення злочинів. Мінімальна кількість членів такого об'єднання повинна бути не меншою трьох. Метою об'єднання є вчинення необмеженої кількості злочинів. Цей злочин можна вважати триваючим. Покарання є більш суворим для організаторів і керівників організованої злочинної асоціації у порівнянні з рядовими учасниками.

Пізніше, у 1982 р., Законом № 646 у кримінальний кодекс було введено статтю 416 bis, де сформульовано поняття злочинної організації мафіозного типу і визнано злочином участь у ній⁵. Групування є об'єднанням мафіозного типу, коли його члени для вчинення злочинів використовують залякування, що спирається на групове зобов'язання, підкорення, закон мовчан-

---

³ Организованная преступность / Под ред. А.И. Долговой, С.В. Дьякова. – М.: Юрид. лит., 1989. – С. 287-289.

⁴ Там само. С.290-291.

⁵ Законы Италии о борьбе с мафией // Организованная преступность, терроризм и коррупция. Криминологический ежеквартальный альманах. – Вып. 1. – М.: Юристъ, 2003. – С.102-103.

ня для одержання прямого або непрямого контролю над економічною діяльністю, над концесіями, повноваженнями, державними підрядами і суспільними службами, або для отримання незаконних доходів або вигоди для себе чи інших, або для запобігання чи перешкодження вільному волевиявленню під час голосування або здобування голосів виборців під час виборів⁶.

Поняття охоплює різні види злочинних організацій, від групи, що вчинює загальнокримінальні злочини, таємних груп і злочинних підприємств, що керуються мафією, до асоціацій, які переслідують специфічні терористичні цілі або іншу підривно ціль, або беруть участь у торгівлі наркотиками. Також це визначення охоплює всі види злочинів, що вчиняються в середині групи (на ґрунті врегулювання інтересів), або злочини проти членів групи (наприклад, вбивство слідчого або свідків, що співпрацюють з правоохоронцями) і злочини, спрямовані на зміцнення групи (торгівля зброєю).

Таким чином, мафіозні злочини (*mafia-like crimes*) охоплюють злочини, що вчиняються із застосуванням методів мафії (насиллям, залякуванням, що спирається на зв'язок із об'єднанням і кодексом мовчання), або ті, що скоюються для підтримки кримінальної організації. Крім того, метою асоціації є залучення в діяльність у державному та приватному секторі, що шкодить належному функціонуванню економіки і державній владі. Отже, для кваліфікації злочину за ст. 416 *bis* достатньо довести наявний зв'язок між членами об'єднання без вчинення будь-якого злочину.

Враховуючи особливу небезпечність даного об'єднання, санкції за участь у ньому ще суворіші, ніж санкції, передбачені ст. 416. По відношенню до засуджених за цією статтею проведення майнового та фінансового розслідування є обов'язковим.

Президентським декретом № 309 (1990 р.) було доповнено перелік злочинних організацій, а саме, встановлено кримінальну відповідальність за участь в об'єднанні, створеному з метою незаконної торгівлі наркотичними або психотропними речовинами. Частина 1 ст. 74 даного нормативного акту визначає, що коли три чи більше осіб створюють асоціацію з метою вчинення більш ніж одного злочину, передбаченого ст. 73, то той, хто засновує, управляє, організовує чи фінансує асоціацію, карається позбавленням волі на строк не менше 20 років безпосередньо

---

⁶ Organised Crime in Europe. Concept, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond. – Ed. by C. Fijnaut and L. Paoli. – Springer, 2004. – P. 34.

тільки за цей злочин. Ч. 2 передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше 10 років будь-якій особі, яка бере участь у діяльності організації⁷.

Типові мафіозні злочини зафіксовані в ст. 51 (3) біс кримінально-процесуального кодексу Італії. Вони включають наступні категорії: членство в мафіозних об'єднаннях; членство в асоціації, спрямованій на незаконний обіг наркотиків; викрадення людей з метою отримання викупу; членство у злочинному об'єднанні, що спрямовує свою діяльність на незаконне ввезення іноземних цигарок та інших тютюнових виробів; підкорення або утримування у підневільному стані; торгівля людьми, купівля або продаж рабів; членство у злочинній асоціації, метою якої є вчинення будь-якого з трьох вищезазначених злочинів⁸.

Далі розглянемо деякі особливості практичного втілення стратегії протидії організованій злочинності в Італії. Важлива роль у даному питанні належить діяльності державних органів, котрі виявляють, розслідують, призначають покарання злочинцям. Нагадаємо, що у більшості європейських країн досудове слідство – це одночасна діяльність двох – трьох суб'єктів, перш за все прокурора і слідчого судді, коли прокурор ініціює проведення слідчих дій, а слідчий суддя їх проводить. На рубежі 80–90-х років ХХ ст. у країнах Західної Європи відбувались інтенсивні реформи кримінального судочинства і удосконалення попереднього розслідування злочинів. На цьому шляху найбільші досягнення мали Італія та Фінляндія, які запровадили суттєві складові англійського змагального процесу⁹.

У судовій системі Італії існує розподіл на суддів та магістратів прокуратури, які, відповідно, виконують функції по винесенню вироків і організації слідчих дій.

Розслідування у справах мафії, стосовно викрадення людей з метою викупу та злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, здійснюється спеціальним антимафіозним прокурором (КПК Італії, ст.6, 51).

Існує декілька процедур, які дозволяють забезпечити ефективне розслідування злочинів мафії. Для того, щоб зробити діяльність

⁷ Developing an EU Statistical Apparatus for Measuring Organized Crime, Assessing Its Risk and Evaluating Organised Crime Policies. – Eustoc. – Transcrime. – 2005. – P. 85.

⁸ Vigna P. L. Fighting Organized Crime, with Particular Reference to Mafia Crimes in Italy // Journal of International Criminal Justice. – 2006. – № 4. – P. 523.

⁹ Сірій М.І. Реформи правоохоронних органів у Європі й Україні // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 8. – С. 26-27.

органів кримінальної юстиції більш швидким та ефективним, було передбачено, що будь-яке розслідування організованої злочинної діяльності має здійснюватись централізованим органом, пов'язаним із різними відділами поліції. Для активізації розслідування злочинів мафії та терористичних актів юрисдикція на проведення таких розслідувань була покладена на 26 окружних управлінь прокуратури, які, як правило, використовують спеціальну команду прокурорів, що працюють постійно в кожному судовому окрузі (*Direzioni distrettuali antimafia*)¹⁰. Координаційні функції з метою підтримки та всебічного розслідування злочинів мафії покладаються на Національне управління з боротьби з мафією (*Direzione nazionale antimafia – DNA*), центральний орган, що координує роботу магістратів прокуратури, які розслідують злочини організованої злочинності. Прокурори управління співпрацюють з іншими прокурорами щодо всіх справ мафії.

Для того, щоб прокурор зміг дати вказівки щодо розслідування, інформація про мафіозні злочини повинна бути передана негайно, навіть в усному вигляді. Щоб уникнути фрагментації кримінальної процедури у справах мафії і у терористичних злочинах, роль слідчого судді може виконувати суддя Трибуналу того округу, де розташовано Апеляційний суд. Функції судді, який буде розглядати справу, покладаються на суддю, що є компетентним згідно із звичайним правилом про територіальну підсудність. Розслідування злочинів мафії і тероризму, а також злочинів організованої злочинності може тривати 1 рік замість 6 місяців. Цей строк може бути продовжено не більше двох років. Слідчий суддя має право таємно продовжити цей строк без повідомлення про це потерпілих та підозрюваних у справах мафії чи тероризму¹¹.

Для підвищення якості розслідування у даній категорії справ, деякі спеціальні закони передбачають окремі категорії інспекцій, моніторингу або обшуку. Слід згадати такі: (а) обшук з метою запобігання або припинення злочинів організованої злочинності або незаконних обороток з наркотиками, спрямований на пошук наркотиків або грошей, які призначені для закупівлі зброї або будь-яких матеріальних цінностей, якщо ці гроші були отримані внаслідок попередніх злочинів з метою їх повернення «у обіг»; (б) обшук усіх частин будинків, у будь-якому випадку, коли необхідно знайти зброю, боєприпаси або вибухові речовини, що пов'язані з мафіозною чи терористичною діяльністю, або

¹⁰ Vigna P.L. Fighting... P. 524.

¹¹ Там само.

для пошуку осіб, що обвинувачуються в одному із перелічених вище злочинів¹².

У цих випадках процесуальні вимоги для отримання необхідних санкцій суду є менш суворими. Санкція суду на прослуховування телефонних розмов за злочини, про які йшла мова вище, на відміну від телефонних розмов у випадку розслідування загальнокримінального злочину, може бути надана навіть тоді, коли прослуховування не тільки надто важливе, але тільки необхідне для проведення розслідування; коли в обвинувачення існують просто юридично обґрунтовані докази. Прослуховування є можливим, незважаючи на той факт, що кримінальна діяльність може і не мати місця саме у цій сфері.

Для підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю слідчі можуть проводити таємні операції за участі агентів під прикриттям для купівлі наркотиків, купівлі викраденої зброї, тощо. Слідчі також можуть затримати конфіскацію (арешт) за такі злочини, як торгівля наркотиками, викрадення людей, вимагання, лихварство, відмивання грошей для того, щоб відстежувати злочинну поведінку, що продовжується в даний момент.

Все частіше мафіозні асоціації проникають у політичні партії та органи державного управління для того, щоб спонукати осіб, які не належать до злочинної асоціації, співробітничати з нею. Саме це нове явище змусило італійські суди поступово розробити нову категорію злочинів – “зовнішня підтримка мафіозних об'єднань» (“concorso esterno в associazione mafiosa”). Ця категорія охоплює випадки, коли особа, хоча і не «вписується» в структуру злочинного співтовариства і є вільною від будь-яких залежних зв'язків підпорядкування, однак надає об'єднанню свідомий і добровільний внесок. Таке сприяння має бути причинно пов'язаним зі зміцненням злочинної асоціації і переслідувати мету реалізації (хоча б частково) злочинного плану¹³.

Ця нова категорія, що розроблена у рамках прецедентного права, як сподіваються практичні працівники, невдовзі буде впроваджена у законодавство, що зробить можливим притягнення до кримінальної відповідальності багатьох осіб, які беруть участь у політиці або бізнесі й мають тісні стосунки з мафією та мафіозними асоціаціями.

Головними італійськими органами, які на практиці здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, є спеціальний

¹² Там само.

¹³ Там само. Р. 526-527.

підрозділ з боротьби з організованою злочинністю, створений у структурі Міністерства внутрішніх справ – DIA, Національне управління з боротьби з мафією – DNA, спеціальний парламентський комітет, спеціальні комісії та комітети, що опікуються різними адміністративними питаннями (програмами захисту свідків, потерпілих, тощо).

DIA створюється у складний для Італії час – 1991 року, коли проникнення мафіозних структур у легальний бізнес і політику почало заважати нормальному розвитку держави. Чисельність DIA складає близько 1500 осіб. Головними функціями цього органу є скоординоване проведення розвідувальної діяльності, спрямованої на виявлення злочинних організацій мафіозного типу, їх зв'язків, структури, сфери діяльності і проведення розслідування щодо вищезначених злочинних організацій. Крім того, DIA, а також у деяких випадках його директор, мають повноваження контролювати проведення тендерів, підозрілих фінансових операцій, пов'язаних із громадськими роботами, де виникає небезпека проникнення або впливу організованих злочинних груп. Вони надають пропозиції щодо превентивних заходів стосовно членів мафії. Якщо з точки зору спеціального підрозділу будь-який тендер виглядає підозрілим, DIA спостерігає за економічними операціями при проведенні будь-яких громадських робіт, «де поліція може виявити небезпеку інфільтрації або впливу організованих злочинних груп». Діяльність спеціального підрозділу спрямована не на виявлення окремих злочинів злочинних організацій, а на всю сферу їх інтересів, включаючи транскордонні злочини¹⁴.

DIA має три відділи: превентивного розслідування (центральный розвідувальний підрозділ, що збирає та аналізує інформацію), кримінального розслідування (планує розслідування та координує проведення поліцейських операцій), міжнародних відносин у сфері розслідування (співробітництво з аналогічними структурами зарубіжних країн на основі двосторонніх і багатосторонніх угод). DIA ефективно співпрацює з групою експертів країн «Великої вісімки» у сфері протидії східноєвропейській організованій злочинності, з Європолем у сфері створення робочих аналітичних файлів щодо східноєвропейської організованої злочинності, а також ФАТФ у питаннях відмивання брудних грошей.

У 1996 р. у структурі DIA було створено міжвідомчу групу боротьби з організованою злочинністю з представників поліції

¹⁴ Шостко О.Ю. Про доцільність створення Національної Служби Розслідувань (НСР) в Україні // Юридична Україна. – 2007. – № 1. – С.96.

(National Police), карабінерів (Carabinieri) і фінансової поліції (Guardia di Finanza), які мають власні центральні підрозділи з боротьби з організованою злочинністю.

Національне управління з боротьби з мафією було створено у 1992 році в рамках Генеральної прокуратури і, як було наголошено раніше, має мережу з 26 регіональних управлінь, на які покладено відповідальність за розслідування діяльності злочинних об'єднань мафіозного типу. DNA координує роботу органів кримінальної юстиції і суду з даного питання. Така координаційна діяльність потребує великого обсягу інформації стосовно структури, сфери інтересів злочинних організацій. Національне управління має добре систематизовану електронну базу даних, отриману від судових органів. Вона дозволяє отримати повне дос'є на будь-яку особу, яка попадала у «коло інтересів» будь-якого органу кримінальної юстиції у зв'язку з причетністю до злочинів мафії.

Ефективність зусиль італійських правоохоронців можна проілюструвати наступним чином: у 1992 р. 2130 осіб відбували покарання у в'язницях у зв'язку зі злочинами, вчиненими у складі мафіозної асоціації, у 1994 р. таких було 3997, а у 2002 р. їх кількість дорівнювала 5295 особам¹⁵.

Як вважають італійські науковці, а також практичні працівники, успіхи Італії у сфері приборкання організованої злочинності, перш за все, пов'язані з доволі жорстким законодавством стосовно мафіозних організацій, а також у сфері протидії корупції, високим рівнем координації між органами кримінальної юстиції і судовою гілкою влади, наявністю у них відповідних оперативних повноважень, гнучким кримінальним законодавством, що заохочує співробітництво з правоохоронцями колишніх членів мафіозних організацій (пентіті), адекватним законодавством щодо протидії відмиванню брудних грошей, що призвело до відтоку кримінального капіталу в інші країни, і, безумовно, доволі високою активністю громадянського суспільства та його непримиренністю у боротьбі з мафією.

*Рекомендовано до опублікування на засіданні
Лабораторії соціології та порівняльного правознавства
у галузі боротьби зі злочинністю ІВПЗ АПРН України
(протокол № 4 від 29серпня 2007 р.)
Рецензент – канд. юрид. наук В.С. Батургарєєва*

---

¹⁵ Там само. С. 97.

ББК 67.308

П35

Засновник

Академія правових наук

Редакційна колегія:

Ю.В. Баулін (головний редактор), В.С. Зеленецький (заст. головного редактора), В.С. Батургарєєва, В.І. Борисов, В.В. Голіна, Ю.М. Грошевий, Л.В. Дорош, В.А. Журавель, О.Г. Кальман, Н.В. Сібільова, В.В. Сташис, А.Х. Степанюк, В.П. Тихий, В.Ю. Шепітько.

П35 **Питання боротьби зі злочинністю.** Збірник наук. праць.
Випуск 14 / Ред. кол.: *Ю.В. Баулін* (голов. ред.) та ін. – Х.:
вид-во «Кроссруд», 2007. – 284 с.

Видавець

Інститут вивчення проблем злочинності АПрН України
61002, Харків, вул. Пушкінська, 49
Тел.: 715-62-08; 700-65-81

Видавництво

«Кроссруд»
61001, Харків, вул. Плеханівська, 92А
корп. В, оф. 709, 711
Тел.: 717-32-34; 717-32-35; 717-32-36

Журнал включено до переліку наукових фахових видань
(постанова президії ВАК України № 1-05/7 від 09.06.1999 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 7460

ББК 67.308

© Інститут вивчення проблем
злочинності АПрН України, 2007
® ТОВ «Кроссруд», 2007